

РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ НА ЗАСАДАХ SEE-УПРАВЛІННЯ: ООНОВЛЕНИЙ ПОГЛЯД НА КОНЦЕПЦІЮ COSO ТА SEE-РИЗИКИ

¹ Вінницький національний технічний університет

Анотація

Запропоновано підходи до управління діяльністю підприємств на засадах оновленої концепції COSO із урахуванням SEE-ризиків, що сприятиме покращенню цієї діяльності.

Ключові слова: економіка; менеджмент; концепція COSO; процес; результативність; SEE-управління.

PERFORMANCE OF ENTERPRISES BASED ON SEE-MANAGEMENT: A NEW LOOK AT THE COSO CONCEPT AND SEE-RISKS

Abstract

Approaches to managing the activities of enterprises based on the updated COSO concept, taking into account SEE risks, are proposed, which will contribute to the improvement of these activities.

Key words: economics; management; COSO concept; process; performance; SEE-management.

Вступ

В умовах повоєнного розвитку управління ризиками підприємств стане однією з актуальних проблем. Вже сьогодні виникає потреба у вишукуванні і застосуванні удосконаленої методології й відповідних механізмів не спорадичного управління ризиками в складних, динамічних системах різних типів та ієрархічних рівнів з метою досягнення оптимального рівня функціонування цих систем. Для організації дієвої системи управління ризиками Комітетом спонсорських організацій Комісії Тредвея свого часу розроблено методологію «Управління ризиками організації. Інтегрована модель» (COSO ERM). Вона є своєрідним розвитком документа COSO, який започатковано як систему внутрішнього контролю в США наприкінці минулого століття. На сьогоднішній день відбулася трансформація концепції COSO. Підприємства по всьому світу впровадили модель COSO в практику своєї діяльності як базис ризик-менеджменту. Процес трансформації продовжується, потребуючи новітніх підходів до оцінювання результативності діяльності підприємств у контексті управління ризиками, для чого нами пропонується долучити інструментарій авторського SEE-управління.

Метою статті є висвітлення деяких аспектів методології управління ризиками на засадах концепції COSO як засобу підвищення дієвості процесу функціонування підприємств як складних динамічних стохастичних систем на основі авторських моделей із показниками складових результативності в них на підґрунті SEE-управління з урахуванням SEE-ризиків.

Результати дослідження

Ризиком, як правило, вважають потенційну загрозу втрати частини своїх ресурсів або можливості здобуття значної вигоди, недоотримання доходів чи появи додаткових витрат у результаті функціонування підприємств в умовах невизначеності. На сьогоднішній день відповідно до останньої редакції стандарту COSO (2017) ризик бажано розглядати не лише як загрозу чи потенційне обмеження при розробці та реалізації стратегії діяльності підприємств, а слід вбачати в реакції цих підприємств на ризик певні стратегічні можливості для подальшого удосконалювання цієї діяльності [1].

Сучасна класифікацій ризиків, яка має суб'єктивний характер, не відображає такого аспекту у функціонуванні підприємств як результативність цього функціонування в контексті управління

ризиками. Управління як таке пропонуємо розглядати у концепції COSO на засадах SEE-управління. SEE-управління є засобом підвищення дієвості процесу функціонування підприємств як складних систем на основі авторських складових результативності з використанням SEE-аналізу. Під SEE-аналізом розумітимемо аналіз дієвості певних процесів у функціонуванні систем за допомогою моделей Буреннікової (Поліщук)-Ярмоленка і відповідних показників у них масштабності, ефективності, результативності зазначених процесів. Елементами SEE-аналізу процесу, як і завжди, вважатимемо його F -імпульси, котрими ми назвали фактори, які впливають на формування продуктів процесу ($F = V, Z, G, 1+Z/V, K, E, G/Z, V/G, R$, де V – показник загального продукту процесу; Z – показник його продукту як затрат; $G = V - Z$ – показник продукту як користі процесу). Такі імпульси можуть бути як позитивними, так і негативними; саме вони сприятимуть окресленню напрямків подальшого розвитку підприємств як систем. Окрім того, імпульси ініціюють процес розвитку систем (до прикладу, підприємств) [див. 2-4].

Як показали наші дослідження протягом вже багатьох років, покращення діяльності підприємства з метою дієвого управління потребує вивчення категорії результативності певного процесу за кінцевими наслідками одночасно і з кількісного боку, у вигляді характеристики масштабного продукту процесу, і з якісного, з урахуванням ефективності процесу, а також відповідні їм показники як індикатори [див. 2-4 та інші]. Теоретичні та методичні аспекти дослідження дієвості процесу як спроможності процесу давати певний результат містять підходи, які базуються на ефективності як на понятті, тотожному результативності (наприклад, [5]), але мають місце й інші концептуальні підходи (зокрема, [6, 7]), яких притримуємося і ми. Наслідком (результатом) процесу є його продукти: продукт як користь процесу, продукт як затрати процесу, загальний продукт у вигляді продукту як користі процесу та продукту як затрат процесу, масштабний продукт процесу у вигляді продукту як користі процесу та тієї частини продукту як затрат процесу, яка пропорційна частці продукту як користі процесу у загальному його продукті. Показники складових результативності будь-якого процесу в діяльності підприємств утворюватимемо за допомогою показників відповідних продуктів.

При дослідженні певного процесу використовуватимемо наступні авторські моделі зміни його результативності:

$$J_R = J_K \cdot J_E = J_K \cdot J_{V/Z} = J_G \cdot J_{1+V/Z}; \quad (1)$$

$$J_R = J_G \cdot J_{1+Z/V} \cdot J_{G/Z} \cdot J_{V/G} \text{ та } J_R = J_G \cdot J_{1+Z/V} \cdot J_{G/Z} \cdot J_{1+Z/G}, \quad (2)$$

де індекси результативності процесу з показником J_R , масштабності процесу з показником J_K , ефективності процесу з показником J_E та інші в подібних моделях є індексами зміни показників як відношень відповідних показників до базисних. У цих формулах: V – показник загального продукту процесу; Z – показник його продукту як затрат процесу; $G = (V - Z)$ – показник продукту як користі процесу; $K = G + Z \cdot G/V$ – показник масштабного продукту процесу; $E = V/Z$ – показник ефективності процесу як відношення показників загального продукту V процесу і продукту як затрат Z процесу; $R = K \cdot E = K \cdot V/Z = G(1 + V/Z)$ – показником результативності процесу (див. [2-4 та ін.]).

SEE-ризиком процесів функціонування складних систем вважатимемо ймовірніше неотримання бажаних порівняно з очікуваними рівнів масштабності, ефективності, результативності, що призводить до помилок та/або похибок у SEE-управлінні. У процесі SEE-аналізу виникає необхідність урахування SEE-резервів, якими слугують потенційні можливості для змінення відповідних складових результативності у бажаному напрямку. Зазначене є важливим аспектом новітньої концепції COSO.

Сучасну інтегровану модель управління ризиками підприємств COSO ERM розроблено для створення системи визначення та контролю ризиків. Ця модель, яка стосується всієї діяльності підприємства, спрямована на визначення подій, котрі можуть впливати на підприємство та управління, на виявлення пов'язаного з цими подіями ризику, а також на контроль того, щоб забезпечувалась гарантія досягнення цілей підприємства [8]. Модель COSO ERM ґрунтується на парадигмах, що забезпечують її дієвість. Ми пропонуємо доповнити її SEE-управлінням із урахуванням SEE-ризиків.

Висновки

Результати досліджень деяких аспектів управління ризиками на підприємствах на засадах концепції

COSO з метою дієвого повоєнного розвитку цих підприємств сприятимуть уточненню основних питань стосовно її сутності у контексті оцінювання результативності процесів у функціонуванні підприємств. Парадигма управління ризиками на основі методології SEE-управління на засадах концепції COSO розширює можливості її застосування на практиці, сприяє своєчасному виявленню та ідентифікації ризиків і оцінюванню їхнього впливу на функціонування підприємств із урахуванням SEE-ризиків та розробкою відповідних заходів. Подальші наші дослідження скеровані на практичну реалізацію методології SEE-управління на засадах концепції COSO.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Буреннікова Н. В., Гордійчук А. П., Буренніков Ю.Ю. Результативність функціонування підприємств на засадах SEE-управління: оновлений погляд на концепцію COSO, SEE-ризик. *Бізнес Інформ*. № 1. 2025.
2. Буреннікова Н. В., Ярмоленко В. О., Завгородній І. В., Аспекти теорії результативності: наративи, когерентні ефекти» *Бізнес Інформ*, № 7, с. 166-174, 2020. doi: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-7-166-174>.
3. Буреннікова Н. В., Ярмоленко В. О. SEE-управління на базі складових результативності як засіб підвищення дієвості процесу функціонування складних систем: сутність, методологія, *Бізнес Інформ*, № 1, с. 145–152, 2016.
4. Ярмоленко В. О., Буреннікова (Поліщук) Н. В. Використання F-імпульсів як індикаторів спрямованості наслідків процесів функціонування складних систем в авторському SEE-аналізі дієвості процесів на основі складових результативності. *Scientific World*. 2015. Vol. 18. Iss. 1. P. 4–14.
5. Мочерний С. В., Економічний енциклопедичний словник: у 2 т. Л.: Світ, 2005. Т. 2. 563 с.
6. Климаш Н. І. Науково-теоретичні аспекти сутності понять «ефективність» та «результативність». *Наукові праці НУХТ*. 2009. № 28. С. 124–125.
7. Олексюк О. І. Економіка результативності: монографія. К.: КНЕУ, 2008. 362 с.
8. Enterprise Risk Management – Integrated Framework / Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission (COSO) [Electronic resource]. NY, September 2004. Retrieved from: <http://www.coso.org>.

Буреннікова Наталія Вікторівна – доктор економічних наук, професор, професор кафедри економіки підприємства і виробничого менеджменту Вінницького національного технічного університету, Вінниця, Україна, e-mail: n.burennikova@ukr.net

Burennikova Nataliia V. – Doctor. Econ. Sc., Professor, Professor of the Department of Enterprise Economics and Production Management, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, Ukraine, e-mail: n.burennikova@ukr.net